

Nota sobre els manuscrits lul·lians a l'Abadia St. Georgenberg, Fiecht

Aquesta nota vol donar a conèixer alguns manuscrits lul·lians que han passat gairebé desapercebuts fins ara, tot i que ja en 1984 Wilhelm Baum en feia esment.

Així, al seu article «Katalanische Philosophen in Tiroler Klöstern», a més de donar indicacions de quatre manuscrits amb obres de Ramon de Penyafort conservats a la Biblioteca Universitària d'Innsbruck i d'un manuscrit amb obres d'Arnau de Vilanova conservat a la Biblioteca de la Col·legiata d'Innichen, Baum cridà l'atenció sobre els còdexs de l'Abadia Benedictina St. Georgenberg a Fiecht (Tirol austríac) 41 (olim 77) i 148 (olim 146). Pel que fa als continguts d'aquests dos manuscrits, Baum dóna per al còdex 41: a) una obra no identificada de Llull, b) el que anomena el *Sensuale* de Llull i c) l'*Ars juris*; el còdex 148 contindria d) l'*Ars generalis ultima* i e) el *Liber facilis scientiae*.¹

* * *

Tot i així, resten moltes preguntes per aclarir respecte als dos manuscrits i als seus continguts. Afortunadament, els manuscrits de St. Georgenberg han estat posats en microfilm (amb els números 28822 i 28784) per la Hill Monastic Manuscript Library (HMML) dels benedictins de la St. John's University, EUA, i descrits amb detall al seu catàleg:²

¹ Cf. l'article de Wilhelm Baum, «Katalanische Philosophen in Tiroler Klöstern», *Der Schlern* 58 (1984), pp. 612-621. Aquest article fou completat pel seu mateix autor amb una nota al número següent de la mateixa revista on indica un altre manuscrit lul·lià, avui perdut, que contindria l'*Ars generalis ultima*, provenint de l'Archiv der Churburg a Vinschgau.

² Peter Jeffrey i Donald Yates, *Descriptive Inventories of Manuscripts Microfilmed for the Hill Monastic Manuscript Library: Austrian Libraries*, vol. II (Collegeville, MN, 1985).

El còdex 41

Segons el catàleg de la HMML,³ el còdex 41, d'un total de 93 folis, data del segle XV i entrà a la biblioteca durant el temps de l'Abat Caspar Augsburguer (1469-1491). Consta de dues parts, la primera de les quals comprèn els folis 1-63, i la segona els 64-92.

a) La primera part, de mà cursiva i amb inicials llombardes, conté, als folis 1r-61r, l'obra no identificada per Baum i que sembla ser, com Jeffrey i Yates apunten, la *Lectura super figuras Artis demonstrativae* del 1285-1287. Reprodüim, a continuació, el seu íncipit i èxplícit:

Deus pater et domine qui deificatiuus es ... cui honor est et imperium per infinita saeculorum secula. Amen. *De prima figura. A.* Quoniam deus multum est recollibilis — ad exaltationem cognitionis et amoris omnipotentis dei. *Reddantur glorie deo.*

Efectivament, aquest text correspon a la *Lectura*, tal i com la trobem, per exemple, al manuscrit Venècia, Biblioteca Nazionale Marciana, Lat.VI. 83 (3342), ff. 206r i 275v.⁴

A la segona part del manuscrit, on manca l'execució de les inicials, hi ha dues obres:

b) La primera, d'una mà humanista, és el ja esmentat *Sensuale* que ocupa els folis 65r-69r. Els seus íncipit i èxplícit diuen així:

<S>ensuale est illud ens quod sensibus percipit — Instrumentalitas est id cum quo efficiens operatur. *Finit sensuale Raymundi.*

Aquesta obra no sembla de Llull, tot i que Baum i Jeffrey/Yates així la consideren. No coneixem cap obra de Llull amb aquest títol ni amb aquest íncipit i èxplícit. L'única obra autèntica que ofereix una certa semblança és l'*Ars infusa* del 1312-1313, editada a *ROL XVIII* per Fernando Domínguez, que parla del «sensuale» al seu èxplícit:

Sensuale, quod mediante imaginatione efficitur ipso sensu, quamuis descendat principaliter ab intellectu, ut ab astronomia descendit agricultura et sibi aliae

³ Agraïixo la seva ajuda al P. Thomas Naupp, de l'Arxiu de St. Georgenberg, Fiecht, així com també a en Matthew Heintzelman, de la HMML, que m'ha tramès les còpies corresponents del catàleg; per al còdex 41 cf. pp. 164-165, per al còdex 148 cf. pp. 222-223 d'on extraïem la informació sobre els manuscrits.

⁴ Aquest manuscrit es pot consultar a la pàgina web del Raimundus-Lullus-Institut de la Universitat de Freiburg: <http://sv5.ruf.uni-freiburg.de/lullus/index.html>.

seruientes et a geometria et arithmetica descendit filatura, aedificium, et etiam textura, et istis aliae seruientes, et a musica organum cum suis quorumlibet instrumentis [...]

Amb tot, aquest paral·lelisme és massa llunyà com per a procedir a qualsevol identificació. És molt més probable que estiguem davant d'una obra no lul·liana, sobre tot tenint en compte que només es parla de Ramon, i no pas de Ramon Llull, i que aquesta obra és, com s'ha dit, d'una mà humanista i, per tant, posterior a les altres.

Tot això ens porta a pensar que el *Sensuale* és una obra apòcrifa. I efectivament, com ens ha assenyalat amb molta generositat Anthony Bonner, és possible identificar el *Sensuale* amb un apòcrif de la tradició lul·liana, a saber, l'*Introductorium magnae Artis generalis*. Com ha quedat demostrat per Lola Badia, aquesta obra es conserva en almenys dues versions: la versió editada per Alois Madre com a *Liber de universalibus* a ROL XII, i la versió representada pel *Llibre de definicions*, editat per Lola Badia al 1983 a partir de l'únic manuscrit català conegut de Milà.⁵ Ara bé, l'incipit del nostre *Sensuale* s'apropa clarament a la versió editada per Badia, que comença així:

De diffinitionibus. Differència, concordança, contrarietat. Sensual és aquella cosa que sent o és sentida per los senys corporals, ço és a saber: veent, hoynt, odorant, etc. axí com són cel, home, leó, plantes, pedres e metalls, etc.⁶

A més a més, en alguns manuscrits llatins de l'*Introductorium magnae Artis generalis*, que no han estat cotejats a l'edició de Madre i que coincideixen amb el text de l'edició de Badia, trobem indicat el títol exacte de la nostra obra: es tracta de dos manuscrits italians: el manuscrit de Florència, Riccardiana, 1001, on al foli 94r-94v es dona un fragment sota el títol *Rubrica de differentia, concordantia et contrarietate* que comença «Sensuale est illud», i el manuscrit Venècia, Biblioteca Nazionale Marciana, Lat. VI. 154 (3206), ff. 5v-7v, on es dona el mateix fragment com a *Sensuale artis rhymundinae*.⁷

Sens dubte, l'*Introductorium magnae Artis generalis* tal i com el trobem en aquests dos fragments representa el text del nostre *Sensuale* que, pel seu èxplícit, també sembla ser fragmentari.

c) La tercera obra d'aquest còdex, escrita en cursiva gòtica, és l'*Ars juris* del 1285-1287, als folis 74r-92v. L'incipit i l'èxplícit són claríssims en la seva identificació i atribució de l'obra:

⁵ Lola Badia, *El 'Llibre de definicions', opuscle didàctic lul·lià del segle XV* (Barcelona, 1983), p. 16.

⁶ *Ibid.*, p. 67.

⁷ Cf. Miquel Batllori, «El Lul·lisme a Itàlia. Esbós de Síntesi», dins: *id.*, *Ramon Llull i el Lul·lisme (Obra completa II)*, ed. Eulàlia Duran (València, 1993), pp. 221-335, aquí pp. 278 i 280.

Deus in virtute iusticie tue incipit ars iuris raymundi luly. [Q]uoniam vita hominis brevis est — et contra regulas et principia artis. Explicit ars juris ad honorem et benedictionem dei omnipotentis patris et filii et spriritus sancti amen.

Pot comparar-se, entre d'altres, amb el manuscrit d'Innichen, Stiftsbibliothek VIII. c. 8, ff. 177r-185v, que ofereix un text idèntic del tot.⁸

El còdex 148

Segons el catàleg de la HMML, el còdex 148, també del segle XV, conté tres obres lul·lianes: l'*Ars generalis ultima* i el *Liber facilis scientiae* identificats ja per Baum, així com les *Quaestiones factae supra Librum facilis scientiae*. Les dues primeres obres estan escrites en cursiva gòtica i amb inicials llombardes; l'última és d'una altra mà i no s'hi han executat les inicials.

d) L'incipit i l'èxPLICIT de la primera d'aquestes obres, l'*Ars generalis ultima* (1308), que es troba als folis 1r-142r, diuen així:

Deus cum summa perfectione incipit Ars generalis u[ltima] edita a magistro R[aymundo Lullo]. Q[uoniam] multas artes fecimus generales] — ipse poterit scire generalem artem. De fine huius artis libri. Ista ars fuit incepta a Raymundo Lul ... finivit ... anno 1380 [recte 1308] incarnationis domini nostri ihesu christi cui sit recommendata et beate virginis marie matri eius amen. Nate patris cum flamine sis benedicta [corr.: benedicta, A.F.].

Per les seves característiques, aquest text ajuda a determinar la procedència dels manuscrits lul·lians de St. Georgenberg. Així, comparant aquest passatge amb l'edició crítica de l'*Ars generalis ultima* d'Alois Madre a ROL XIV, es veu clarament que, com ja fou el cas del *Sensuale*, se situa dins de la tradició italiana d'aquesta obra: El nostre text, com el manuscrit Trento, Biblioteca comunale, 116 (s. XV), col·loca a la invocació les paraules «edita a magistro R[aymundo Lullo]», i a l'èxPLICIT afegeix, novament en conformitat amb Trento, «Nate patris cum flamine sis benedicta».

e) El *Liber facilis scientiae* (1311), que es troba als folis 143r-145v, porta els següents incipit i èxPLICIT:

⁸ Cf. per a aquest manuscrit, Jordi Rubió i Balaguer, «Los códices lulianos de la Biblioteca de Innichen (Tirol)», dins: id., *Ramon Llull i el lul·lisme (Obres de Jordi Rubió i Balaguer, II)* (Barcelona, 1985), pp. 380-429, aquí p. 422.

Deus cum tua altissima et profunda virtute incipit liber facilis scientiae.
 <M>anifestum est quod unum oppositorum cognoscitur — de hiis quae dicta
 sunt. *Ad laudem et honorem dei finivit Raymundus istum librum parisius mense*
juni [corr.: junii, A.F.] anno m^o ccc^o x^o [recte.: m^o ccc^o x^o i^o, A.F.] incarnationis
domini nostri ihesu christi amen.

També aquí resulta útil comparar el text amb l'edició crítica, d'Hermogenes Harada a *ROL* VII. Així, trobem una interessant coincidència entre el nostre manuscrit i el manuscrit Praga, Archiv Pražského hradu (olim: Knihovna Metropolitaní Kapituli), L. 31, ja que tots dos donen «virtute» en lloc de «veritate» a la invocació. Aquesta coincidència confirma la procedència italiana dels textos de St. Georgenberg, ja que el manuscrit de Praga, com és sabut, és d'origen italià, concretament de Pàdua.⁹

f) Les *Quaestiones factae supra Librum facilis scientiae* (1311), que ocupen els folis 145v-147v, clouen aquest còdex. L'incipit i l'èplicit són els següents:

Deus cum tua benedictione et virtute incipiunt quaestiones factae super librum facilis scientiae. <Q>uoniam liber facilis scientiae — vade ad quintum paragraphum capitulo perfectionis. *De fine.* Ad laudem et honorem dei finivit Raymundus parisius quaestiones praedictas in libro facilis scientiae implicatas etc.

Comparant aquest passatge amb el text d'Harada a *ROL* VII, trobem certes semblances amb el manuscrit d'Innichen citat més amunt, Stiftsbibliothek VIII. c. 8, ja que aquest, com el nostre text, omet al seu èplicit un «in» abans de «capitulo» i al final afegeix un «etc.», com també fa el manuscrit suara esmentat de Pàdua, conservat a Praga.¹⁰

Un *addendum*: El còdex 159

A aquests dos còdexs senyalats per Baum i la HMML cal afegir encara un altre còdex lul·lià de St. Georgenberg. Es tracta del còdex 159 (olim 173) del s. XV que conté com a obra única:

g) l'*Arbor scientiae* (1296).

També aquest manuscrit, descrit per Pere Villalba a la Introducció de la seva edició crítica de l'*Arbor scientiae* a *ROL* XXIV, pp. 162*-163*, té arrels italianes, com queda demostrat per l'edició de Villalba, d'acord amb el manuscrit Venècia, Biblioteca Nazionale Marciana, Lat. III. 118 (2477). Un microfilm d'aquest manuscrit es troba a la HMML, amb el núm. 28842.

⁹ Cf. la descripció per Helmut Riedlinger a *ROL* V, p. 239.

¹⁰ Tot i així, sembla poc probable que els manuscrits de St. Georgenberg hagin arribat al seu lloc des d'Innichen, ja que trobem obres a St. Georgenberg que no estan presents a la Col·legiata, com per exemple la *Lectura* i l'*Arbor scientiae* (presentat a continuació).

* * *

Amb això tenim, almenys, tres còdexs lul·lians a St. Georgenberg amb sis obres autèntiques de Llull i una d'apòcrifa, entre les primeres algunes tan fonamentals com l'*Ars generalis ultima* i l'*Arbor scientiae*, que donen fe de l'interès per Ramon Llull al Tirol més enllà d'Innichen. Donar a conèixer aquests còdexs i indicar la seva filiació italiana –com en el cas de molts dels manuscrits d'Innichen¹¹ ha estat la modesta finalitat d'aquesta nota.

Alexander FIDORA
J. W. Goethe-Universität Frankfurt

ABSTRACT

This note calls attention to three Lullian codices of the Benedictine Abbey of St. Georgenberg at Fiecht (Austrian Tyrol), identifying the six authentic works plus one apocryphal work they contain, and tracing their Italian provenance.

¹¹ Cf. Miquel Batllori, «El Lul·lisme a Itàlia. Esbós de Síntesi», *op. cit.*, sobretot pp. 253-254.